

Аніщенко // Проблеми охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки. – 2013. – Вип. 35. – С. 20-29.

2. Рекомендации о надлежащей практике участия общественности в стратегической экологической оценке. - Женева, 2-5 июня 2014 года. - http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2014/EIA/MOP/ECE.MP.EIA.SEA.2014.2_ru.pdf.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ МОРАЛІ

Перетятко Г.

(Львівський національний університет ім. Івана Франка)

Мораль, право, їх взаємовплив, роль у регулюванні суспільних відносин не раз були об'єктом наукових досліджень, адже ці питання здавна хвилювали філософів, правників, соціологів, політологів. Із змінами відносин у суспільстві, систем цінностей цього суспільства зазнавали змін і способи організації суспільства, держави, а відтак і змінювались бачення змісту та ролі соціальних регуляторів поведінки суб'єктів цього суспільства.

Як відзначається дослідниками філософії, взаємодія моралі, права та освіти є конструктивно і смислоускладненою комунікацією, яка об'єднує різні дискурси, теми яких торкаються формування особистості у сучасних соціокультурних контекстах. У ролі синтезатора виступають такі світоглядні орієнтири, як свобода, справедливість, відповідальність. Комплементарне поєднання моралі і права активізує приховані в них виховні смисли, які включаються у процес конструювання освітніх реальностей, де правове і моральне виховання ініціюють оновлення змісту і практик громадянського і політичного виховання [1, с. 12].

Не лише дослідники-філософи звертаються до моралі, а й галузеві правові науки при вирішенні деяких питань окреме місце відводять саме моралі. Екологічне право не є винятком. Екологічна етика як галузь філософського знання склалася в ХХ ст. Предметом її є обґрунтування та розробка етичних принципів і норм, що регулюють відносини людини і природи. Питання, які досліджує екологічна етика, це перш за все, моральна відповідальність людства за тваринний та рослинний світ планети, за біосферу, за екосистему, а також за майбутні покоління людей [2].

Складність налаштування стосунків на моральність пов'язана з історичним процесом самостворення людства. Етноси нагромаджували особистий досвід, що визначався своєю об'єктивною цінністю, адже забезпечував виживання і розвиток. Нині жорстка конкурентна боротьба за природні ресурси та ринки — джерело постійної небезпеки для планетарного життя [3, с. 140-142].

Усе те, що виробляє і споживає людина, створюється шляхом використання природних ресурсів. Не випадково охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є конституційною вимогою, зафіксованою в Основному Законі України [4].

Із зростанням можливостей впливу на навколишнє середовище у людини зростає рівень відповідальності за довкілля — його збереження та поліпшення. Ключовим є усвідомлення кожною людиною того, що саме дії мають вплив на довкілля; що саме її найменший деструктивний вплив на природу у сукупності з такими ж діями інших людей має (а не гіпотетично може мати у якомусь далекому майбутньому) колосальний негативний наслідок для навколишнього середовища. Питання екологічної безпеки мають обговорюватися не лише на усесвітніх симпозиумах та конференціях за участю найвищих чиновників та власників корпорацій. Питання екології та її безпеки є справою кожного.

У літературі відзначається, що екологічними викликами розвитку сучасного світу є проблема прісної води, ерозії земель, скорочення кількості видів тварин і рослин, збереження озонового шару, попередження небажаних наслідків глобального потепління

та можливого парникового ефекту, переміщення екологічно небезпечних виробництв у країни, що розвиваються, прискорення темпів використання природних ресурсів шляхом їх освоєння у важкодоступних районах, нагромадження кумулятивних ефектів забруднення довкілля тощо [5, с. 20].

Очевидність зв'язку глобальної екологічної кризи зі зростаючим техногенним тиском людини на природу по-новому висвітлює проблему місця людини у природному світі. Питання – якими мають бути засади людської діяльності, щоб не впливати деструктивним, руйнуючим чином на довкілля, постало вже не перед природничою наукою, якою була класична екологія, а перед філософією. Ідеї розширення сфери людської моральності до включення в неї природи і потреба формування нового – екологічно орієнтованого – світогляду зараз оцінюються дослідниками як умови руху людства до нової цивілізаційної парадигми [6].

Відчуження людини від природи, втрата моральних зв'язків із нею зумовила необхідність законодавчого регулювання стосунків. Однак наявні нині законодавчі форми регулювання практично не діють. Одна з причин криється в егоїзмі людства, що прагне жити якомога комфортніше, а отже, постійно виробляти все більше і більше. Це призводить до виснаження природних ресурсів та багатьох інших негативних явищ. Однак причиною нинішньої ситуації, що характеризується як близька до катастрофічної, все ж, як видається, є не лише егоїзм, але й обмежені знання про процеси, що відбуваються на планеті. Можливості зміни ситуації пов'язані нині, в першу чергу і найбільшою мірою, не з екологічними заборонами, не із законодавством як таким, а зі знанням реальної ситуації у сфері екології. Лише знання реальних наслідків господарювання людини у природі та його впливу на рослинний, тваринний світ, на здоров'я людських поколінь спроможне відіграти роль гальмівного чинника в самознищенні людством себе [7, с. 42].

Роль моралі, розглядаючи проблематику безпеки довкілля для людини, полягає у моральній відповідальності кожного насамперед перед собою і своїми нащадками за ту повсякденну діяльність, яка має вплив на навколишнє середовище. Безумовно, такі глобальні питання екологічної безпеки як ядерна зброя, техногенні катастрофи, глобальне потепління, збереження озонового шару і т.д. є дуже важливими. Однак, природо-деструктивні дії окремої людини, яка навіть не замислюється над тим, що саме її буденні рішення у її особистому житті є згубними для природи. Питання екології стосуються не тільки найкращого способу впоратися з загрозою для довкілля та з періодичними промисловими аваріями, але й самого способу життя в індустріалізованих країнах. Для прикладу, використання поліетиленових мішечків та інших виробів із пластика без крайньої необхідності, використання миючих засобів із шкідливими домішками, які катастрофічно забруднюють воду та ґрунт, те, що можна віддати на переробку (папір, скло, метал) просто викидається до загального побутового сміття, використання аерозольних балончиків тощо. У деяких випадках людина просто не проінформована про небезпечність для довкілля тих чи інших предметів – наприклад, не усі знають про вміст ртуті у деяких енергозберігаючих лампах. Хоча виробник на упаковці зазначає про необхідність спеціальної утилізації. Однак є ще одна проблема – є досить мало пунктів прийому для утилізації таких ламп.

У сільській місцевості усі питання побутового забруднення ще більше загострюються, адже там не організовано вивіз сміття, нема каналізації, пунктів прийому відпрацьованих матеріалів, які можуть бути перероблені і т.д. Усе це призводить до хаотичного масового забруднення ґрунтів та водойм.

У нинішньому світі, де править капітал, важко боротися із масовими виробниками та світовими магнатами, які своєю діяльністю забруднюють навколишнє середовище. Але кожна людина може змінити своє життя так, аби негативний вплив її діяльності на природу був меншим.

Наступний рівень моральної відповідальності людини перед довкіллям – це дотримання обмежень, що встановлені законом не лише з мотивів настання кримінальної

відповідальності, а й усвідомлення своєї ролі у збереженні навколишнього середовища. Пригадується епізод з мультфільму «Чебурашка і крокодил Гена», коли герої мультфільму потрапили у ліс. Їм стало відомо, що виробництво, яке знаходилось у лісі, забруднювало водойму, дітям не було де купатися і у цій водоймі не водилась риба. При зауваженні директор цього виробництва замість того аби вирішити ситуацію і зробити виробництво безпечним просто закопав трубу, якою виводились відходи із виробництва. Ця ситуація виглядає банальною, але в реальному житті усе відбувається за цією ж схемою – замість того, аби придумати як зменшити шкідливий вплив на довкілля деякі власники придумують як приховати такий вплив або підкупити чиновників.

Наведемо ще такі статистичні дані. Протягом 2015 року було зареєстровано 3181 злочинів проти довкілля, серед яких майже 47% незаконна порубка лісу [8].

Разом з тим, доцільно зазначити, що питання моральної відповідальності і усвідомлення своєї ролі у збереженні безпечного довкілля кожною людиною є можливим тоді, коли людина не бореться за своє виживання, навіть у тому розумінні, що рівень матеріальної забезпеченості має вплив на те, що людина у змозі у повсякденному житті зробити вибір на користь збереження природи. Для прикладу – використовувати паперові мішечки замість поліетиленових або ті, які розкладаються через 2 роки, користуватися органічними миючими засобами і т.д., які коштують дорожче.

Разом з тим, вирішувати екологічну проблему все ж таки мають державні інституції, які мають повноваження у цій сфері. Зрештою, усвідомлення моральної відповідальності чиновника від найнижчого рівня до Президента України як гаранта дотримання прав людини і Конституції України за забезпечення екологічної безпеки та безпечного довкілля, передбачених Основним Законом України та рядом інших Законів, має бути не досягненням, а мінімумом.

Враховуючи зазначене, тезисно можна зробити такі висновки:

- Питання екології є питанням не обмеженого кола осіб, а справа кожної людини;
- Кожна людина в залежності від способу життя та стану матеріального забезпечення має можливість позитивно впливати на стан довкілля, однак не завжди це усвідомлює;
- Питання забезпечення екологічної безпеки та безпечного довкілля є справою найперше держави, а лиш потім громадських інституцій; держава має стимулювати та підтримувати громадські ініціативи, що спрямовані на захист навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брусакова О.В. Мораль і право у конструюванні освітньої реальності. – автореф. канд. філософ. наук. Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Харків. – 2015. – 18 с.
2. Мораль і екологія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/ekologiya/moral-i-ekologiya>.
3. Харченко М. Формування екологічної моралі в студентському колективі // Педагогіка і психологія. 1998. № 2. С. 139-144.
4. Ковальська М. Екологічні правовідносини як предмет регулювання екологічного права. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/misb/2011_3-4/Kovalska.pdf.
5. Костицький В.В. Міжнародноправовий етичний імператив як основа теоретико-методологічного забезпечення розвитку екологічного права // Право України 2011 № 2 С. 20-33.
6. Мораль і екологія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/ekologiya/moral-i-ekologiya>.
7. Толстоухов А. Екологічна свідомість і влада: проблеми взаємовідносин // Хроніка 2000. - 1998. № 27-28. С. 538-556.
8. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820#.